

El final violent del 'creador' de l'ONU

Dag Hammarskjöld, secretari general de l'ONU que va dotar la institució de pes polític, es morí en un estrany accident d'aviació al Congo ara fa 50 anys.

Dag Hammarskjöld (Jönköping, Suècia, 1905 – Ndola, Congo, 1961) va reformar l'ONU de dalt a baix. Va ser un home pacifista que s'implicà absolutament en la resolució de conflictes armats en una època en què a moltes zones africanes la violència no únicament era una tràgica realitat, sinó un gran negoci pel control de l'explotació de l'or, els diamants i els recursos naturals diversos.

Secretari general. Hammarskjöld, fill d'un primer ministre suec durant els anys de la Primera Guerra Mundial, va estudiar economia i finances i tot d'una d'obtenir la graduació es doctorà en la mateixa disciplina i es dedicà a la docència universitària d'economia política. A 31 anys va ser nomenat sots-secretari permanent del Ministeri de Finances suec. Després de la Segona Guerra Mundial, Dag és secretari general de l'Oficina d'Affers Estrangers. El 1951 arriba al govern socialdemòcrata –tot i que ell mai no milità en aquest partit– com a ministre sense cartera dedicat a la cooperació econòmica amb països en via de desenvolupament. Tingué una nodrida agenda internacional que ben aviat li permeté de ser prou conegut en ambients europeus i americans dedicats als ajuts als països més pobres. Entre el 1951 i el 1953 participa a l'Assemblea de les Nacions Unides i té un paper destacat d'intermediació internacional. Aviat esdevé imprescindible quan es tracta de resoldre els nombrosos conflictes armats a països descolonitzats o en procés de descolonització. El 1953, l'Assemblea de l'ONU el tria com a nou secretari general de la institució.

Fins aleshores, les Nacions Unides, organització creada formalment

el 25 d'abril del 1945 mitjançant la Conferència de les Nacions Unides sobre Organització Internacional, era una institució molt poc operativa. Des del 1950 té la seu a Nova York. Quan Hammarskjöld emprèn el seu mandat, es troba que l'FBI –el cos de seguretat federal dels Estats Units– controla absolutament la seu i té accés allà on vol. Conseqüentment, el govern nord-americà pot obtenir-ne tota mena d'informació. A més, la figura del secretari general és poc més que decorativa.

Hammarskjöld s'imposà tot d'una per a fer valer l'autoritat del càrrec, tant internament com externament. Posà fi a l'accés indiscriminat de l'FBI a la seu, els dirigents de l'organització feren efectiva l'extraterritorialitat que els era atorgada des de la fundació i ell es dedicà des del primer moment a intervenir diplomàticament en tants conflictes bèl·lics com podia. La seva activitat no pareixia tenir aturall. Per primera vegada, l'ONU adquiria un gran protagonisme internacional.

L'any 1953 mateix la seva intervenció a Corea aconseguí l'armistici entre els dos contendents. Immediatament després, també assolí l'alliberament de presoners de tots dos bàndols. Va intervenir igualment en diversos conflictes a l'Orient Mitjà –inclosa la seriosa crisi del canal de Suez, que va ser a punt de provocar un esclat armat internacional–, va provar d'aturar la repressió soviètica d'Hongria... En pocs anys, Hammarskjöld adquirí tanta autoritat política que cap país no la hi discutia.

El Congo Belga. En la frenètica activitat internacional del secretari general –que fou reelegit el 1957–, l'Àfrica esdevé aviat un objectiu prioritari. Les disputes pels processos de descolonització o per guerres més o menys ober-

tes fan que Hammarskjöld sovintegi aquell continent.

La República Democràtica del Congo (que cal no confondre amb la República del Congo) fou anomenada *Zaire* entre el 1971 i el 1997, i durant la colonització, Congo Belga. Entre el 1885 i el 1908 fou propietat privada del rei Leopold II de Bèlgica. Aquells anys, l'explotació dels recursos naturals va ser especialment salvatge, amb milions de persones esclavitzades per a treballar en canvi de res. El 1908, quan es va morir el rei, fins i tot les altres potències colonialistes trobaven excessiva aquella brutalitat, i feren pressió sobre Bèlgica perquè a partir d'aleshores tractàs el Congo com una colònia, no pas com una propietat privada.

Malgrat que la situació millorà per als colonitzats a partir del 1908, el país sempre va ser una mera colònia per a l'explotació dels recursos naturals. Durant la Segona Guerra Mundial, se'n va extreure l'urani que serví als Estats Units per a fabricar les bombes atòmiques.

Enmig del procés de descolonització impulsat per l'ONU després de la guerra, el moment del Congo Belga arribà el 1959. Les primeres eleccions democràtiques foren guanyades pel Moviment Nacional Congolès, que designà primer ministre Patrice Lumumba. El nou home fort del país no volgué sucumbir a les intencions belgues de tenir-lo com un president i un govern titella. Demanà ajuda econòmica als Estats Units, però no en rebé cap més resposta sinó el menyspreu. La seva actitud sense complexos davant les potències el convertí tot d'una en un heroi a ulls dels moviments d'alliberament dels països pobres. Com que es quedava sense aliats occidentals optà per apropar-se a la Unió Soviètica. Mentrestant, Bèlgica impulsava la secessió d'una part del territori –Katanga– amb un govern titella. Internament, el president del Parlament, Joseph Kasabuvu, alineat amb els interessos de les potències, s'enfrontà a Lumumba. Tot i que

L'ex-secretari general de l'ONU Dag Hammarskjöld, en una imatge de l'any 1959.

ell deia no ser comunista, Bèlgica i els Estats Units el veien com un perill roig que es podia estendre per tota l'Àfrica negra. El 5 de setembre del 1960 era desposseït del càrrec mitjançant un cop d'estat. L'ONU hi envià forces per a posar pau entre les faccions. Així i tot, els revoltats s'endugueren Lumumba cap a Katanga, on fou afusellat en una operació en què participaren agents dels serveis secrets belgues i de la CIA nord-americana.

La presència de mercenaris europeus que assetjaven les forces de l'ONU, els combats entre faccions diverses i la inestabilitat generalitzada del país –amb la complaença de les grans empreses que requisaven tants recursos naturals com volien sota l'empara fàctica de Bèlgica i dels Estats Units– fan que el

secretari general de les Nacions Unides visiti la zona unes quantes vegades per a mirar de portar-hi estabilitat. La visita que començà el 14 de setembre del 1961 fou la darrera. El seu avió esclatà durant el vol.

Hammarskjöld va ser pòstumament premi Nobel de la pau i objecte de molts homenatges internacionals i de l'ONU –que té una biblioteca amb el seu nom–, però aquell accident mai no va ser objecte de cap investigació acurada. Per això sempre havia planat la sospita que en aquella violenta desaparició hi hagué interessos obscurs.

Ara, cinquanta anys després, un llibre –*Qui va matar Dag Hammarskjöld?*– escrit per Susan Williams, investigadora de l'Institut d'Estudis de la Commonwealth (Universitat de

Londres), torna revifar la possibilitat de l'assassinat. Segons l'autora, un testimoni –encara viu– assegura que pogué sentir un enregistrament sonor que suposadament corresponia a la veu històrica del pilot de l'avió de l'ONU mentre era atacat per un altre avió no identificat. Per a Williams, que ha treballat quatre anys en la recerca que ha fet possible el llibre, Hammarskjöld causava “una intensa aversió” entre les “arrogants grans potències”, que extraoficialment els consideraven “problemàtic” perquè s'entremetia en àmbits que eren d'interès estratègic per a ells. La conclusió és òbvia: feia molta nosa. I, per accident o per assassinat, desaparegué.

Miquel Payeras